

Landdistriktsudvikling

**Samarbejdsmuligheder
mellem kommuner,
landbrug og landbefolkning**

- ideer og inspiration

Indholdsfortegnelse

Indledning	3
Paneldebatten	4
Miljø og natur	5
Generelle overvejelser i forbindelse med opstarten af naturprojekter	5
7 gode ideer til miljø og natur	5
Ide N1: Naturstier – vandplaner og adgangen til det åbne land	5
Ide N2: Naturstier – public footpaths	6
Ide N3: Naturstier – anvend markveje som alternativ til stier	6
Ide N4: Naturstier – skab en win-win situation	7
Øvrige kommentarer i forbindelse med etablering af naturstier og –stiforløb	7
Ide N5: Indgåelse af græsningsaftaler/oprettelse af ”andelskvæg”	7
Ide N6: Skovrejsning	8
Ide N7: Landbruget og den positive formidler	8
Øvrige kommentarer til naturprojekter	9
Arbejdsmarked og socialområdet	10
Generelle udsagn fra workshopen om arbejdsmarked og socialområdet	10
7 gode ideer til arbejdsmarked og socialområdet	11
Ide A1: Lokale udviklingsplaner og ressourcekataloger	11
Ide A2: Samling af lokal kapital og ressourcer til at styrke lokalt iværksætteri	11
Ide A3: Nabonetværk	12
Ide A4: Synliggørelse af vore ressourcer og udfoldelsesmuligheder	12
Ide A5: Ældreområdet som erhvervsområde	12
Ide A6: Diversitet i erhvervslivet - ikke kun i landbruget!	13
Ide A7: Planeksperimentet/Vækstlandsby	13
Bosætning	14
Generelle udsagn fra workshop om bosætning	14
8 gode ideer til bosætningsinitiativer	14
Ide B1: Synliggør kultur- og landskabshistorien	14
Ide B2: Kurser for ejendomsmæglere	15
Ide B3: Udarbejdelse af brochurer	15
Ide B4: Landsbyhjemmesider	16
Ide B5: Dialogmøder om kommune- og lokalplaner	16
Ide B6: Lokale udviklingsplaner	17
Ide B7: Landskabsmodellering og mere smidighed i planlægningen	17
Ide B8: Tilgængelighed på alle niveauer	18

Indledning

Bag udarbejdelsen af dette idekatalog står en netværksgruppe bestående af landdistriktskonsulenter og -koordinatore fra de syd- og sønderjyske kommuner, landboforeninger og Lokale Aktionsgrupper. Netværksgruppens medlemmer ønskede at sætte fokus på samarbejdsmulighederne mellem landbrug og landbrugsorganisationer, kommuner og landbefolkning. Netop samspillet mellem disse parter udgør efter netværksgruppens mening en ressource, som vi hidtil i for begrænset omfang har gjort brug af.

Ved at sætte fokus på samarbejdsmulighederne ønskede vi at bidrage med ideer til arbejdet med landdistriktsudvikling i kommuner, landboforeninger og lokalsamfund samt at bidrage med input til de netop etablerede Lokale Aktionsgruppers arbejde.

På den baggrund inviterede netværksgruppen torsdag den 3. april 2008 til en dialogkonference på Agerskov Kro. 55 deltagere fra sønderjyske lokalråd, LAG'er, kommuner og landboforeninger var repræsenteret.

Konferencen bestod af en paneldebat og efterfølgende workshops. I paneldebatten deltog Sven-Aage Steenholdt, næstformand for Familielandbrugssektionen i Dansk Landbrug, Susanne Beier, byrådsmedlem i Aabenraa Kommune og tidligere borgmester i Tinglev Kommune, samt Carsten Blomberg, direktør for Landdistrikternes Fællesråd. Efter en livlig debat, der blevet styret af Poul-Erik Thomsen, politisk redaktør på Jyske Vestkysten, fordelte deltagerne sig i tre workshops over emnerne:

- ◆ Miljø, natur og det åbne land
- ◆ Arbejdsmarked og socialområdet
- ◆ Bosætning

Det er udsagn og gode ideer fra workshops og paneldebat, der formidles i dette idekatalog.

Vi håber, at katalogets ideer og erfaringer kan og vil blive brugt i vores alles kommende arbejde med landdistriktsudvikling.

God læse- og arbejdslyst!

LEADER+ Sønderjylland, Landlegatet (Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri) og Landdistriktpuljen (Velfærdsministeriet) bidrog alle til gennemførelsen af konferencen og til realiseringen af dette idekatalog.

Alle tre oplægsholdere blev bedt om at give deres syn på et eller flere af konferencens emner

Carsten Blomberg Hansen nævnte, at det moderne liv kræver en fornyelse af de sociale netværk, fordi vi er individualister, som den ene dag eller uge eller måned har lyst til at bruge vores fritid på én aktivitet og den næste på noget andet. Det er en af grundene til at foreningslivet halter.

Der skal også komme større fokus på udviklingsplaner for de små lokalsamfund (i samarbejde med kommunerne). Tiltrækning af ressourcer stærke familier kræver nytænkning, f.eks. ved at bygge helt nye former for landsbymiljøer. Ressourcer stærke personer definerede Carsten Blomberg som folk med enten penge eller tid.

I den forbindelse er ordet tilgængelighed omdrejningspunktet. Vi skal holde op med at jamre i lokalsamfundene over, at vi vil have det hele. Det kan ikke lade sig gøre. Hvordan skal vi f.eks. holde liv i en landsbyskole, hvis byens befolkning kun øges med 3 børn om året?

Ifølge Carsten Blomberg er de fleste trætte af at løbe efter tilskudsprogrammer og finansieringsmuligheder. Derfor lød opfordringen, at man skal glemme lappeløsninger, og i stedet tænke nyt og visionært i udviklingen af landsbyerne.

Susanne Beier indledte sit oplæg med at påpege, at begrebet "landdistrikter" nu er defineret anderledes i de nye stor-kommuner, end de var i de tidligere små kommuner. Kommunerne skal ikke kun putte penge i projekter, men også være med til at føde ideer og udvikle disse i landdistrikterne – sammen med befolkningen i landdistrikterne.

Ifølge Susanne Beier er adgangen til det åbne land vigtig. I den forbindelse indbød hun landbruget til at lave et stort stisystem ude på landet.

Andre vigtige områder er samarbejde og gensidig forståelse. Det skal være acceptabelt, at måden man kører landsbyskolerne på, er anderledes end måden, man kører en stor byskole på. Men det må selvfølgelig ikke gå ud over kvaliteten af undervisningen.

Det er en kendsgerning, at folk på landet er nødt til at arbejde hårdere for at opnå tingene end de, der bor i byerne. Men det er ifølge Susanne Beier også sundt på mange måder. Hvordan får vi så de ressourcer stærke familier til at flytte ud på landet? Susanne Beier mente, at man f.eks. kunne slå på, at der er et stærkere sammenhold i de små landsbysamfund end i byerne.

Sven-Aage Steenholdt nævnte skole, idræt og kollektiv trafik som vigtige parametre for livet på landet. Men dialogen er det allervigtigste. Han opfordrede derfor til, at projektmagere inddrager lodsejere, når ideen er født og ikke først, når den endelige plan ligger klar til implementering.

Hvad angår problematikken med tomme bygninger, påpegede Sven-Aage Steenholdt, at rådgivningen skal være opmærksom på, at der ved salg af landbrugsejendomme er mulighed for fradrag ved nedrivning af tomme/udslidte bygninger.

Endelig tog han imod Susanne Beiers indbydelse til at lave et stort stisystem og foreslog, at det f.eks. kunne gøres i forbindelse med vandrammedirektivet.

Stikord fra fællesdebatten

- Planloven skal ændres, så man lettere kan rive bygninger ned og bygge et nyt sted på grunden.
- Der skal fra statslig side laves saneringsplaner for landsbyer.
- Vi skal synliggøre muligheden for fradrag ved nedrivning af landbrugsbygninger i forbindelse med handel.
- Vi skal synliggøre, at afstandene på landet er mindre end man tror.
- Vi skal være opmærksomme på, at uattraktive bygninger skal væk for at frigive jorden til dyrkning. Til gengæld vil vi kunne bruge noget af landbrugsjorden til stier eller andre bygninger.
- Planlægningen i dag er for ufleksibel til at imødekomme ressourcer stærke familiers behov
- Vi skal fokusere på og synliggøre de gode forhold, vi har.
- Cykelstier skal væk fra landevejene og ind over det åbne land.
- Lad os anlægge attraktive forsøgsbyer, hvor kreativiteten har frit spil, frem for lappeløsninger.
- Lad os etablere netværk med ressourcer stærke kunstnere.
- Vi skal fokusere mere på tilgængelighed: ikke alle samfund kan have det hele selv.
- "Tabersager" skal vælges med omhu - tænk Jer om før I vælger at kæmpe for en sag, I har meget små chancer for at vinde

Generelle overvejelser i forbindelse med opstarten af naturprojekter

1. Det er vigtigt, at man fra start får fastlagt og kommunikeret ud, hvad formålet med projektet er for at opnå nogle realistiske forventninger til projektet.
2. Det er vigtigt, at man fra starten fastlægger målgruppen/-målgrupperne for projektet for at kunne målrette indsatsen
3. Projektets deltagere skal afstemme deres forventninger til projektførelsen og slutresultatet, og det skal aftales hvem, der gør hvad hvornår.
4. Det bedste resultat opnås som oftest, når en ide til et projekt fødes lokalt, og et projektførelse startes op i lokalt regi. Det bedste udgangspunkt er en dialog mellem indbyggerne i et lokalsamfund/en landsby, hvor landsbyboere landmænd/lodsejere og eventuelle andre interessenter får snakket ønsker og muligheder igennem.
5. Det er vigtigt, at man fra starten tænker information og formidling ind i projektet/ideen. Den nye mulighed for naturoplevelser, som et projekt skaber, og den positive historie skal ud i offentligheden. Hvor bred en offentlighed, man vælger at kommunikere det ud til, aftales mellem projektdeltagerne, dvs. målgruppen aftales.
6. For at nedsætte risici for at et projekt falder til jorden, eller at man ender med et resultat, der ikke står mål med forventningerne, bør man vælge at forberede en plan B, der f.eks. kan tage højde for ting, der viser sig ikke at kunne gennemføres i plan A.

7 gode ideer til miljø og natur

Ide N1: Naturstier – vandplaner og adgangen til det åbne land

Hvad er formålet?	Man kunne kombinere vandplanerne og adgangen til det åbne land, sådan at de arealer, der udlægges til gavn for vandmiljøet, også bliver dér, hvor folk kan færdes (det sparer jord for lodsejerne).
Målgruppen	Landmænd/lodsejere, lokalbefolkningen, turister.
Hvad kunne gøres?	Kommunen kan afholde offentlige møder eller ”gåture i naturen”, hvor den oplyser om muligheder og påtænkte tiltag. En visualisering af ideer og muligheder skaber bedre mulighed for en generering af ideer og initiativer fra lokale borgere. Lodsejere kan gå sammen og i forbindelse med planlægning af randzoner eller græsningsarealer ned til vandløb eller andre projekter evt. kontakte kommunen med deres ideer og derigennem få en dialog om dette sat i gang. Se også idé B8.
Hvem kunne gøre det?	Kommunerne
Hvem kan kontaktes?	Ideoplæg ved Margrete Stenger, LAG Tønder. Landboforeningernes natur- og miljørådgivere samt landdistriktskonsulenter.
Hvad kunne næste skridt være?	Kommunerne kunne undersøge mulighederne for tiltag som ovenfor beskrevet under ”Hvad kunne gøres?”.

Ide N2: Naturstier – public footpaths

Hvad er formålet?	I stedet for at udlægge officielle, fast etablerede stier, kan man anvende den engelske model med ”public footpaths”. Her er der tale om offentlige stier, der er etableret af lokalbefolkningen, og dermed sparsomt vedligeholdes af det offentlige, og som ikke angives på kort eller i turistmateriale. Dvs. at brugerne typisk er lokale eller folk, der tilfældigvis kommer forbi. Hermed reduceres risikoen for skovsvin væsentligt, og stiforløbet gøres mere fleksibelt.
Målgruppen	Lokalbefolkningen i et givet lokalområde, herunder børn/institutioner.
Hvad kunne gøres?	Det ville være en god ide med et stisystem, der kan udvikles i lokalt regi, hvor folk måske mødes eller får lyst til at gøre noget natur tilgængeligt. Kan evt. anvendes på gamle kirkestier eller andre naturlige skel grænsende op til et attraktivt naturområde. Se også idé B8.
Hvem kunne gøre det?	Lokalbefolkningen i et givet lokalsamfund.
Hvem kan kontaktes?	Ideoplæg ved Rikke Nim Festersen, LHN, rnf@lhn.dk
Hvad kunne næste skridt være?	Beboere i et givet lokalområdet kan tage en snak med dem, et sådant projekt kunne berøre, herunder lodsejere.

Ide N3: Naturstier – anvend markveje som alternativ til stier

Hvad er formålet?	Anvend markveje som alternativ til at anlægge nye stier, og forbind dem evt. for at opnå et længere eller mere sammenhængende stisystem.
Målgruppen	Lokalbefolkningen i et givet lokalområde, herunder børn/institutioner.
Hvad kunne gøres?	Tag en snak med lodsejerne i området mht. om der er mulighed for at anvende disse veje i lokalt regi. Se også idé B8.
Hvem kunne gøre det?	Lokalbefolkningen og kommunerne.
Hvem kan kontaktes?	Ideoplæg ved Bente Nielsen, Tønder Kommune.
Hvad kunne næste skridt være?	Lokale ildsjæle kunne tage kontakt til lodsejere/landmænd mhp. at starte et markvejsprojekt op. Derefter kunne der tages kontakt til kommunen mht. kortlægning af de videre muligheder. De syd- og sønderjyske LAG'er kunne starte et samarbejdsprojekt op, hvor en af aktiviteterne kunne være at hjælpe ovenstående proces i gang i lokalsamfundene.

Ide N4: Naturstier – skab en win-win situation

Hvad er formålet?	Man skal sørge for at skabe en win-win situation i forbindelse med naturprojekter. Brug dialogen til også at rette fokus mod, hvad landmanden/lodsejeren får ud af det, f.eks. ejendomsforherligelse og goodwill i næromgivelserne, der f.eks. kan komme landmanden til gode i det tilfælde, at han vil udvide sin bedrift.
Målgruppen	Landmænd, lokalsamfundet, institutioner, turister.
Hvad kunne gøres?	Såvel lokalsamfund som kommunerne skal tage udgangspunkt i en konstruktiv dialog, når de ønsker at starte naturprojekter op. Der kunne tages udgangspunkt i de gode historier og gode projekter. Se også idé B8.
Hvem kunne gøre det?	Lokale ildsjæle, lodsejere, kommunerne.
Hvem kan kontaktes?	Ideoplæg ved Sven-Aage Steenholdt, Dansk Landbrug.
Hvad kunne næste skridt være?	Åbenhed om de gode projekter. Landboforeningerne kunne være dem, der fortalte de gode historier, evt. vha. arrangementer på stederne.

Øvrige kommentarer i forbindelse med etablering af naturstier og –stiforløb:

- ◆ Vi skal have lavet et stisystem som dækker hele Sønderjylland. Det kan være en rigtig god ting, bl.a. i et turismæssigt perspektiv.
- ◆ ”Spor i landskabet” som en mulighed mht. at etablere stisystemer.
- ◆ Problemstilling mht. at vedligeholde stier. En mulighed er at løse det lokalt: Landmanden slår stien, og de lokale samler affald.
- ◆ Tinglysning af stier kan være problematisk, fordi tinglysningen ødelægger fleksibiliteten og stiller forskellige krav til vedligehold, udførelse m.v.
- ◆ Det kan sagtens lade sig gøre at etablere stier i det åbne land, men man skal passe på med at slå projektet for stort op og involvere for mange.
- ◆ Det er vigtigt at sørge for, at der er parkeringsmuligheder, når man laver en naturadgang/-sti, som ikke kun skal være tilgængelig for lokalområdet.

Ide N5: Indgåelse af græsningsaftaler/oprettelse af ”andelskvæg”

Hvad er formålet?	I stedet for at stoppe ordningen med skovkvæg i Frøslev Plantage (eller f.eks. andre statsejede steder) burde den ændres til andelskvæg/”koklapperforening”, så områderne fortsat kan vedligeholdes og plejes med græsning. Med oprettelse af en koklapperforening kan udgifterne til pasning m.v. overdrages til andre eller blive dækket ind ad denne vej.
Målgruppen	Landmænd/lodsejere, kommuner, borgergrupper/lokale ildsjæle.
Hvad kunne gøres?	Landmænd/lodsejere eller borgergrupper kan tage initiativ til oprettelsen af græsningslaug. Kommunerne kan give grobund for et sådant initiativ ved at oplyse offentligheden om, hvor kommunen har arealer, der skal plejes af græssende dyr og derfor vil have gavn af græsningsaftaler.
Hvem kunne gøre det?	Landmænd/lodsejere, kommuner, borgergrupper/lokale ildsjæle.
Hvem kan kontaktes?	Ideoplæg ved Sven-Aage Steenholdt, Dansk Landbrug. Landboforeningernes naturrådgivere og landdistriktskonsulenter.
Hvad kunne næste skridt være?	Kommunen eller landboforeningen kunne gøre opmærksom på ”problemet” med, at disse bestande fjernes fra lokaliteterne, og på at der skal gøres en indsats for at finde alternativer.

Ide N6: Skovrejsning

Hvad er formålet?	Skovrejsning kan være en lige så god ide som stisystemer, hvis man vil tiltrække folk til landdistrikterne via en alsidig og spændende natur. Aabenraa Kommune er eksempelvis i gang med at afdække mulighederne for skovrejsning flere steder i kommunen. Hvis et område bliver erklæret skovrejsningsområde, kan man søge støtte til at rejse skov. Der er dog mulighed for at man selv kan etablere et stykke skov, bl.a. i forbindelse med naturplaner i det åbne land.
Målgruppen	Lokalsamfund, turister
Hvad kunne gøres?	Kommuner skal gøre en aktiv indsats for at informere om, hvor der er skovrejsningsområder. Man kunne lave en direkte formidling ud til de landmænd/lodsejere og borgergrupper, der er bosiddende i et lokalsamfund, hvor der er skovrejsningsområder tilknyttet. Landmænd/lodsejere og lokale kan tage initiativ til at gøre et lokalområde naturmæssigt mere attraktivt ved at rejse skov.
Hvem kunne gøre det?	Landmænd/lodsejere, kommuner, borgergrupper/lokale ildsjæle.
Hvem kan kontaktes?	Ideoplæg ved Søren B. Nielsen & Aase Østergaard, Aabenraa Kommune.
Hvad kunne næste skridt være?	Kommunerne kunne udgive informationsmateriale med kort over de områder, der er udlagt som skovrejsningsområde, evt. opslag hos de lokale brugsforeninger osv.

Ide N7: Landbruget og den positive formidler

Hvad er formålet?	Dialogen i landdistrikterne kunne blive bedre og mere positiv, hvis landbruget havde et bedre image. Der er behov for mere positiv PR. Landbruget skal gøre brug af naturvejledere eller andre positive formidlere af natur.
Målgruppen	Landboere og byboere.
Hvad kunne gøres?	Landboforeninger/landmænd kan i forbindelse med udarbejdelsen af naturplaner gøre brug af naturvejledere såvel før som under og efter processen. Naturvejlederne kan være med til at formidle information videre omkring landbrugets samspil med naturen og dennes anvendelse af naturen. Naturvejlederen, der har været involveret i udarbejdelsen af en naturplan, kan også efterfølgende være med til at formidle de i naturplanen planlagte naturtiltag ud til en bredere offentlighed. Dette kræver dog, at naturvejlederen påtager sig det ansvar også at formidle vigtigheden af, at brugere af de nye naturtilbud passer på denne natur. Landboforeninger kan tage udgangspunkt i nogle af de landbrug, der har fået lavet naturplaner og eksempelvis arrangere udflugter til eller åbne dage hos de pågældende landbrug. Se også idé A4 og B1-B4.
Hvem kunne gøre det?	Landmænd, landboforeninger – Dansk Landbrugsrådgivning, Dansk Landbrug.
Hvem kan kontaktes?	Ideoplæg ved Angel Ottosen, Frøslev Polde Naturskole.
Hvad kunne næste skridt være?	At vi tør indgå i dialog med hinanden.

Miljø og natur

Øvrige kommentarer til naturprojekter

- ◆ Jordfordeling er alfa og omega for at opnå en positiv indstilling til naturprojekter.
- ◆ Brug lokalråd til at få kontakt til lodsejere.
- ◆ Drop "helikoptersynet" og kom ned på jorden, når det drejer sig om private naturprojekter. Bliv specifik, konkret og målrettet – også på person- og lokalplan, for ellers går projektet nemt i vasken.
- ◆ Nærhed giver netværk – og omvendt. Derfor er lokal forankring vigtig.
- ◆ Det koster for landbruget/de private lodsejere at etablere natur. Det skal man huske, når man vil disponere over andres ejendom.
- ◆ Landbruget kan profilere sig/forbedre deres image ved at deltage i naturgenopretning eller andre naturprojekter
- ◆ Hvem skal vedligeholde og betale for stianlæg på private lodsejeres jord?
- ◆ Hvem skal/kan fungere som bindeled/formidlere mellem de forskellige interessenter i det åbne land?
- ◆ Hvilken målgruppe skal der først sættes på, når der skal foretages "naturforbedringer" i det åbne land: lokalbefolkningen, turister, andre? Kan man ramme flere målgrupper på én gang?
- ◆ Får man en ide, så snak med andre om det. Kun på den måde udvikles ideerne, så de i sidste ende bliver til noget!

Arbejdsmarked og socialområdet

Generelle udsagn fra workshoppen om arbejdsmarked og socialområdet

- ◆ Gammeldags driftsbygninger og andre tomme bygninger med kvalitet kan bruges til erhverv.
- ◆ Der skal være plads til gårdbutikker, småproduktion osv. Der er gode erfaringer at hente i f.eks. ”Erhvervenes hus” i Hellevad med 25-30 arbejdspladser i et gammelt mejeri. Måske kan vi støtte udviklingen med dannelse af lokale udviklingselskaber.
- ◆ Iværksættere bør støttes med bl.a. videreuddannelse og sparring.
- ◆ Erhverv i landdistrikterne har brug for spredning. Man skal have flere heste at sætte på.
- ◆ En god start er en lokal udviklingsplan, der fokuserer på de gode muligheder.
- ◆ Er befolkningstæthed overhovedet ønsket alle steder?
- ◆ Lokalplaner kan og skal udfordre befolkningen i landdistrikterne. Nogle gange samles befolkningen gennem en provokation.
- ◆ Vi skal nedtone angsten for den truende afvikling, men i stedet fokusere på de gode ting. Det kræver gensidig tolerance for synspunkter og interesser.
- ◆ Strukturerne i landsbyerne skal opleves som fordele.
- ◆ Det er vigtigt at synliggøre udfoldelsesmulighederne i landdistrikterne.
- ◆ Skoler og sociale netværk er grundsten og forudsætninger – også for erhvervsudvikling.
- ◆ Beskæftigelse og erhvervsudvikling skal basere sig på de gode vilkår, vi har (natur, billige m², osv.).
- ◆ Der ligger gode udviklingsmuligheder i teknologien (f.eks. hjemmearbejdspladser).
- ◆ Myndigheder må ikke spænde ben for iværksætteri.
- ◆ Landzoner begrænser erhvervsudvikling.
- ◆ Man kan holde på medarbejdere ved at skabe gode arbejdspladser/forhold.
- ◆ Erhverv i gamle driftsbygninger kan vise sig som en illusion. Vedligehold af disse bygninger er meget dyrt.
- ◆ Er det muligt at flytte (offentlige) arbejdspladser ud i landdistrikterne? Det kan det kun, hvis landdistriktet har noget reelt at byde på for den pågældende virksomhed.
- ◆ By og land er hinandens forudsætning. Men balancen mellem bosætning og erhverv på landet har forandret sig.
- ◆ Hvad vil det enkelte landsbysamfund i dag? Det er vigtigt, at man gør op med sig selv, hvilke typer erhverv man vil tiltrække?
- ◆ Planlæggerne skal lære at arbejde efter de nye strukturer.
- ◆ Natur (f.eks. nationalpark) kan bruges som aktiv erhvervsressource.
- ◆ Planbeslutninger skal i videst muligt omfang have ejerskab i befolkningen.
- ◆ Konflikter og modstand i befolkningen skal løses, selvom det er en slidsom proces.
- ◆ Politikerne skal blive deres rolle bevidste ift. forvaltning og befolkning.
- ◆ Belåning til erhvervsbygninger i landdistrikterne er et problem.
- ◆ Man skal turde afprøve muligheder uden på forhånd at lade sig begrænse af den aktuelle lovgivning. Holder ideen bør man kunne få dispensation eller påvirke lovændring.
- ◆ Lokale foreninger kan bidrage til at styrke samspillet med kommunen.
- ◆ I gamle dage var jernbanen den centrale drivkraft for bydannelser. Hvad holder befolkningen sammen i dag, hvor der er dør-til-dør transport?
- ◆ Ældreområdet kan forvandles til et erhvervsområde.
- ◆ ”Ældre hjælper ældre-initiativer” har vist sig som lokale succeser.
- ◆ Befolkningen skal bakke op om erhvervslivet, foreningerne, skolen etc.
- ◆ Nabonetværk kan bidrage til at styrke det sociale liv, f.eks. ”ældre hjælper ældre”.

Arbejdsmarked og socialområdet

7 gode ideer til arbejdsmarked og socialområdet

Ide A1: Lokale udviklingsplaner og ressourcekataloger

Hvad er formålet?	At afdække ressourcer og udviklingsmuligheder samt prioritere.
Målgruppen:	Lokalsamfund.
Hvad kunne gøres?	Både på arbejdsmarkedsområdet og socialområdet er der behov for et eftersyn/udviklingsplaner lokalt, der tager hånd om følgende: <ul style="list-style-type: none">• Hvilke særlige ressourcer har vi til rådighed, som vi kan bygge videre på?• Hvilke begrænsninger og restriktioner er vi oppe imod?• Behovet for afdækning og dialog om interesser i landdistrikter?• Hvilke muligheder udfolder der sig herefter?
Hvem kunne gøre det?	Lokalråd.
Hvem kan kontaktes?	Se f.eks www.brandrup.dk
Hvad kunne næste skridt være?	Indsamling af data. Kontakt til Branderup og/eller konsulent mhp. inspiration/sparring.

Ide A2: Samling af lokal kapital og ressourcer til at styrke lokalt iværksætteri

Hvad er formålet?	At give et lokalt tilbud til iværksættere.
Målgruppen:	Iværksættere og mindre erhvervsdrivende i landlige områder.
Hvad kunne gøres?	Vi har brug for at hente de gode erfaringer fra iværksætterhusene i Hellevad og Rødding og eventuelt omforme dem til nye lokale initiativer.
Hvem kunne gøre det?	Kommunernes erhvervscentre.
Hvem kan kontaktes?	Se f.eks. www.ihsyd.dk (Innovationshus Syd, Rødding).
Hvad kunne næste skridt være?	Kontakt til eksisterende iværksætterhuse og pengeinstitutter.

Arbejdsmarked og socialområdet

Ide A3: Nabonetværk

Hvad er formålet?	At få fokus på vigtigheden af sociale netværk som grundlag for at alle generationer kan leve i landdistrikter.
Målgruppen:	Landsbyboere.
Hvad kunne gøres?	Vi har brug for at hente erfaringer for, hvordan nabonetværk kan organiseres.
Hvem kunne gøre det?	Lokalråd og lokale ildsjæle.
Hvem kan kontaktes?	Din nabo.
Hvad kunne næste skridt være?	At danne en interessegruppe m.h.p. indsamling af information og/eller netværksetablering.

Ide A4: Synliggørelse af vore ressourcer og udfoldelsesmuligheder

Hvad er formålet?	Der er et stort behov for at gøre opmærksom på, hvilke ressourcer vi faktisk har og hvordan de kan udnyttes.
Målgruppen:	Alle aktører i lokalsamfundet.
Hvad kunne gøres?	Synliggørelse kunne ske gennem direkte markedsføringstiltag, kampagner, pressestrategier mm. Se også A1 og B1-B4.
Hvem kunne gøre det?	Kommunale erhvervskontorer, lokale ildsjæle.
Hvem kan kontaktes?	Se f.eks. www.brandrup.dk
Hvad kunne næste skridt være?	At danne en initiativgruppe m.h.p. indsamling af information og iværksættelse af markedsføringstiltag.

Ide A5: Ældreområdet som erhvervsområde

Hvad er formålet?	At udnytte ældreområdet som et erhvervsområde.
Målgruppen:	Iværksættere, erhvervsdrivende, ældre.
Hvad kunne gøres?	At undersøge mulighederne for at udvikle nye forretningsområder med fokus på ældre: ældreboliger med integrerede tilbud, sundhed til ældre, m.m.
Hvem kunne gøre det?	Kommunale erhvervskontorer m.fl.
Hvem kan kontaktes?	Marina Vestergaard, Region Syddanmark marina.vestergaard@regionsyddanmark.dk
Hvad kunne næste skridt være?	Kortlægning af metoder og muligheder, evt. studie af eksempel nævnt af Marina Vestergaard.

Arbejdsmarked og socialområdet

Ide A6: Diversitet i erhvervslivet - ikke kun i landbruget!

Hvad er formålet?	At skabe diversitet i landdistrikternes erhvervsliv (Det nuværende landdistriktsprogram har således kun fokus på diversitet i landbrug og fødevarereproduktion).
Målgruppen:	Iværksættere og mindre erhvervsdrivende i landlige områder.
Hvad kunne gøres?	Lobbyarbejde og politisk proces mod en udvidelse af iværksætterstøtte. Generelt gives der oftest støtte til specialisering – eller til iværksættelse af nogle helt andre tiltag. Udvidelsen af en virksomheds produkter/ydelser er ikke altid let, men netop for landlige virksomheder oftest en livsnødvendighed, fordi kundegrundlaget for det enkelte produkt er mindre på landet end i byen.
Hvem kunne gøre det?	Kommunernes erhvervscentre.
Hvem kan kontaktes?	Andreas Ott, Aabenraa Kommune, aot@aabenraa.dk
Hvad kunne næste skridt være?	Kortlægning af regler for iværksætterydelsen, dialog med EBST, de selvstændiges a-kasser, aktører m.v.

Ide A7: Planeksperimentet/Vækstlandsby

Hvad er formålet?	At skabe et offentlig-privat partnerskab om nytænkende planlægning af en landsby/landområde.
Målgruppen	Et landsbysamfund og den pågældende kommune.
Hvad kunne gøres?	I samarbejde mellem indbyggere, virksomheder og kommunen kunne forskellige planløsninger afprøves for at samle erfaringer med, hvad en moderne landsby har brug for vækst og udvikling. Dette kunne involvere alternative parceller, bæredygtige bygninger, eksperimenterende undervisningsforløb, nye samarbejds måder for foreninger osv. Det er vigtigt, at både kommunen og landsbyens befolkning udviser stor åbenhed, og at kommunen er villig til at give/søge evt. nødvendige dispensationer. Se også idé B5-B8.
Hvem kunne gøre det?	Beboere, kommunale politikere og embedsmænd, evt. regionen.
Hvem kan kontaktes?	Ideoplæg ved Carsten Blomberg Hansen, Landdistrikternes Fællesråd.
Hvad kunne næste skridt være?	Udpegning af en forsøgslandsby med den fornødne folkelige opbakning/interesse.

Generelle udsagn fra workshoppen om bosætning

- ◆ Landsbyens omdømme er vigtigt.
- ◆ Det er vigtigt at fokusere på hele paletten af tilbud (foreningsliv, natur, livskvalitet, m.m.) i.s.f. ensidigt at fokusere på skole og købmand.
- ◆ Sæt gang i nogle projekter. Det skaber succeshistorier, som kan generere kraft!
- ◆ Forbedring af byggemassens standard kræver, at der følger penge med det nye lovtiltag, der giver kommunerne bedre sanktionsmuligheder over for misligholdte ejendomme.
- ◆ Det er for dyrt at bygge i.f.t., hvad man kan sælge et hus på landet for.
- ◆ Halvårsbosættere kan være en ressource. Det er dog kun særligt attraktive områder som f.eks. Ballum, der kan forvente at tiltrække ressourcestærke halvårsbosættere.

8 gode ideer til bosætningsinitiativer

Ide B1: Synliggør kultur- og landskabshistorien

Hvad er formålet?	At skabe fælles identitet; at ”brande” landsbyen/lokalsamfundet over for potentielle tilflyttere.
Målgruppen:	Landsbyboere, potentielle tilflyttere.
Hvad kunne gøres?	Den lokale kultur- og landskabshistorie kan bruges aktivt, når landsbyen/lokalsamfundet skal markedsføres over for potentielle tilflyttere. <ul style="list-style-type: none">• Lokalhistoriske arkiver ligger inde med viden som skal aktiveres og formidles.• Ældre medborgere med viden om den lokale historie kan gøres til officielle ”landsbykustoder”.• Det nærliggende bymuseum kan bistå med faglig ekspertise.
Hvem kunne gøre det?	Lokalhistoriske foreninger/arkiver.
Hvem kan kontaktes?	Idéoplæg ved Inger Lauridsen, Tønder Museum inla@museum-sonderjylland.dk
Hvad kunne næste skridt være?	At arrangere historisk landsbyvandring med lokal landsbykustode og/eller historiker fra nærliggende bymuseum.

Ide B2: Kurser for ejendomsmæglere

Hvad er formålet?	At udstyre ejendomsmæglere med gode salgsargumenter for at bosætte sig på landet.
Målgruppen:	Ejendomsmæglere, potentielle tilflyttere.
Hvad kunne gøres?	Ejendomsmæglere skal gøres opmærksom på de ikke-målbare kvaliteter ved at bo på landet (natur, stilhed, sammenhold, m.m.). Se også idé A4 og B3.
Hvem kunne gøre det?	Lokalråd.
Hvem kan kontaktes?	
Hvad kunne næste skridt være?	At danne lokal initiativgruppe m.h.p. iværksættelse af markedsføringstiltag.

Ide B3: Udarbejdelse af brochurer

Hvad er formålet?	At markedsføre landsbyen/lokalsamfundet over for potentielle tilflyttere.
Målgruppen:	Potentielle tilflyttere, ejendomsmæglere, kommunen.
Hvad kunne gøres?	Man kan udarbejde brochurer, hvor man fortæller om landsbyen/lokalsamfundet. Brochuren kan indeholde oplysninger om <ul style="list-style-type: none">• skole og daginstitutioner• forretningsliv, indkøbsmuligheder, m.m.• foreningsliv• kultur- og landskabshistorien Brochuren kan placeres hos lokale ejendomsmæglere, og den kan bruges af kommunen på messer. Se også idé A4.
Hvem kunne gøre det?	Lokalråd.
Hvem kan kontaktes?	Se f.eks. www.vilstrup-sogn.dk
Hvad kunne næste skridt være?	At danne en lokal initiativgruppe m.h.p. iværksættelse af markedsføringstiltag. Hente inspiration fra lignende tiltag, f.eks. i Vilstrup og Bylderup Bov.

Bosætning

Ide B4: Landsbyhjemmesider

Hvad er formålet?	At skabe et digitalt forum for landsbyfællesskabet. At markedsføre landsbyen over for potentielle tilflyttere.
Målgruppen:	Lokalsamfund, potentielle tilflyttere.
Hvad kunne gøres?	<ul style="list-style-type: none">• Etablering af hjemmeside der synliggør landsbyen over for potentielle tilflyttere.• Hjemmesiden kan være en elektronisk ”brochure”, men skal helst vise et levende lokalsamfund (via arrangementskalender, diskussionsfora, m.m.).• Kommunen kan lede tilflyttere på vej ved at linke fra kommunens hjemmeside til landsbyhjemmesiderne. Se også idé A4, B1 og B3.
Hvem kunne gøre det?	Lokalråd, kommunen.
Hvem kan kontaktes?	Se f.eks. www.landsbyhjemmeside.dk
Hvad kunne næste skridt være?	At nedsætte en arbejdsgruppe m.h.p. afklaring af behov og ønsker til en landsbyhjemmeside. At hente inspiration fra andre landsbyers hjemmesider, f.eks. www.bylderup-bov.dk , www.branderup.dk , www.bevtoft.dk , www.arnum-net.dk eller www.jegerup.dk .

Ide B5: Dialogmøder om kommune- og lokalplaner

Hvad er formålet?	At sikre lokalt input til kommune- og lokalplaner. At skabe lokalt medejerskab for kommunale beslutninger.
Målgruppen:	Lokalråd/lokalbefolkningen.
Hvad kunne gøres?	De nye storkommuner kan kompensere for deres begrænsede lokalkendskab gennem afholdelse af dialogmøder, hvor lokalbefolkningen præsenteres for kort over deres lokalområde. På kortene kan lokalbefolkningen f.eks. markere: <ul style="list-style-type: none">• hvor det ville være attraktivt at udstykke byggegrunde.• hvor det ville være hensigtsmæssigt at placere erhverv.• hvor det ville være hensigtsmæssigt at lave naturstier. Se også idé N2 og N3.
Hvem kunne gøre det?	Kommunerne.
Hvem kan kontaktes?	Tine Kierkegaard, Haderslev Kommune tmki@haderslev.dk
Hvad kunne næste skridt være?	At hente inspiration fra kommuner der har erfaringer med sådanne dialogmøder, f.eks. Haderslev Kommune.

Ide B6: Lokale udviklingsplaner

Hvad er formålet?	At lokalbefolkningen får indflydelse på og føler medejerskab for udviklingen i deres lokalsamfund.
Målgruppen:	Lokalråd/lokalbefolkningen.
Hvad kunne gøres?	Kommunen kan stimulere initiativet til, at lokalrådene/lokalbefolkningen udarbejder udviklingsplaner for deres lokalsamfund. <ul style="list-style-type: none">• Kommunen er initiativtager og leverer formen.• Arbejdet forankres i lokalrådene, der har ansvaret for at formulere indholdet. Se også idé A1.
Hvem kunne gøre det?	Kommuner, lokalråd.
Hvem kan kontaktes?	Simon Simonsen, Vejen Kommune, scs@vejenkom.dk
Hvad kunne næste skridt være?	At hente inspiration fra kommunerne, der har erfaring på området, f.eks. Vejen Kommune.

Ide B7: Landskabsmodellering og mere smidighed i planlægningen

Hvad er formålet?	At gøre det lettere for kommunerne at fremskynde udviklingen i landdistrikterne, f.eks. ved at udstykke attraktive byggegrunde.
Målgruppen:	Kommunerne, (potentielle tilflyttere).
Hvad kunne gøres?	Lobbyarbejde og politisk proces mod mere smidighed i planlægningen. Landspolitikerne skal gøres opmærksomme på de problemer, som planloven skaber for udviklingen i landdistrikterne. Se også idé A7.
Hvem kunne gøre det?	Kommunalpolitikere, KL.
Hvem kan kontaktes?	Idéoplæg ved Bodil Bertelsen, Sønderjysk Landboforening btb@slf.dk
Hvad kunne næste skridt være?	At gøre opmærksom på problemet, f.eks. ved at tage kontakt til lokalpolitikere eller ved at skrive debatindlæg i dagspressen.

Bosætning

Ide B8: Tilgængelighed på alle niveauer

Hvad er formålet?	At fastholde nuværende beboere og tiltrække bosættere ved at gøre landlivet til et attraktivt alternativ.
Målgruppen:	Landbefolkningen, potentielle tilflyttere.
Hvad kunne gøres?	Der er behov for at arbejde hen mod tilgængelighed på alle niveauer: <ul style="list-style-type: none">• infrastrukturen skal gøre det let at komme til og fra.• bredbånd/fibernet skal også være et tilbud på landet.• stisystemer skal gøre naturen tilgængelig (se også idé N1-N4).
Hvem kunne gøre det?	Kommunerne, partnerskaber mellem privat og offentlig sektor.
Hvem kan kontaktes?	Simon Simonsen, Vejen Kommune, scs@vejenkom.dk
Hvad kunne næste skridt være?	Hent inspiration fra projektet "Det digitale Midtsønderjylland" på www.midtlandsnet.dk

TØNDER KOMMUNE

Syddansk landdistriktskonsulentnetværk

Navn	Arbejde	E-mail	Telefon
Martin Brunsgaard	LAG Aabenraa	kontakt@lag-aabenraa.dk	73331342
Rikke Nim Festersen	LHN	rnf@lhn.dk	73642902
Peter Sørensen	LAG Haderslev	koordinator@lag-haderslev.dk	74341725
Helle Andersen	LAG Vejen	mail@lag-vejen.dk	76340357
Andreas Ott	Aabenraa Kommune	aot@aaabenraa.dk	73767313
Merethe Juul Thysen	LAG Sønderborg	mjt@landdistrikterne.dk	20285668
Tine Kierkegaard	Haderslev Kommune	tmki@haderslev.dk	74341724
Kristian Andersen	Landbosyd	kra@landbosyd.dk	74365111
Bodil Bertelsen	Sønderjysk Landbofoening	btb@slf.dk	73202687
Sille Marcussen Dall	Sønderborg Kommune	smar@sonderborg.dk	88725459
Alice Damm	Tønder Kommune	ad1@toender.dk	74929406
Simon Simonsen	Vejen Kommune	scs@vejenkom.dk	79966103
Karsten H. Jensen	LAG Tønder	kje@toender.dk	74929399